

РОЗРОБЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ FORMATION OF THE DEVELOPMENT STRATEGY OF NATIONAL ECONOMY

У статті розглянуто один із найважливіших етапів управління розвитком національної економіки – розроблення стратегії розвитку. Встановлено, що стратегія розвитку має розроблятися з урахуванням стійкості розвитку національної економіки як системи та мінливості зовнішнього середовища. Розглянуто послідовність розроблення стратегії розвитку національної економіки та її основні елементи. Визначено альтернативи розвитку національної економіки. Визначено прогностичні результати реалізації кожної з альтернатив та обґрунтовано вибір серед них найбільш прийнятної.

Ключові слова: національна економіка, розвиток, управління, стійкість, мінливість, стратегія розвитку.

В статье рассмотрен один из важнейших этапов управления развитием национальной экономики – разработка стратегии развития. Установлено, что стратегия развития должна разрабатываться с учетом устойчивости развития национальной экономики как системы и изменчивости внешней среды. Рассмотрены последовательность разработки стратегии развития национальной экономики и ее основные

элементы. Определены альтернативы развития национальной экономики. Выявлены прогностические результаты реализации каждой из альтернатив и обоснован выбор среди них наиболее приемлемой.

Ключевые слова: национальная экономика, развитие, управление, устойчивость, изменчивость, стратегия развития.

The article deals with one of the most important stages in the management of the development of the national economy – the formation of a development strategy. It was established that the development strategy should be developed taking into account the sustainability of the development of the national economy as a system and the variability of the external environment. The sequence of development of the strategy of development of the national economy and its main elements is considered. The alternatives to the development of the national economy are determined. The forecasted results of implementation of each of the alternatives are determined and the choice among them is substantiated.

Key words: national economy, development, management, stability, variability, development strategy.

УДК 330.341

Кононова І.В.

к.е.н., доцент кафедри обліку, економіки і управління персоналом підприємства ДВНЗ «Придніпровська академія будівництва і архітектури»

Постановка проблеми. Сьогодні національна економіка України функціонує у складних умовах, що створюють перешкоди для її динамічного розвитку. Саме на усунення таких перешкод має спрямовуватися управління розвитком національної економіки. При цьому проблема створення сприятливих умов для розвитку національної економіки має стратегічний характер. З огляду на це, набуває підвищеної актуальності завдання розроблення стратегії розвитку, яка має застосовуватися в сучасних умовах з урахуванням прогнозованої їхньої зміни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сутність стратегії як складної категорії, теоретико-методологічні та прикладні аспекти розроблення різних видів стратегій (у т. ч. стратегій розвитку) досліджували такі науковці, як А. Чандлер [1], Б. Карлофф [2], О. Кравченко [3], В. Герасимчук [4], В. Збарський [5], П. Дойль [6], Т. Голово, С. Сагова [7], О. Гудзинський [8], Ю. Лупенко, П. Саблук, В. Месель-Веселяк, М. Малік [9] тощо. У цих роботах розглядаються загальне розуміння стратегії, її сутність та складові елементи, риси, які їй притаманні, та особливості її розроблення. Водночас окремі аспекти розроблення стратегії на макrorівні, що стосуються виявлення імпульсів розвитку, встановлення напрямів та заходів щодо їх активізації із застосуванням певних механізмів – драйверів управління, потребують уточнення.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення основних елементів стратегії розвитку

національної економіки та встановлення послідовності її розроблення, а також обґрунтування вибору стратегічних альтернатив в сучасних умовах функціонування України з урахуванням імпульсів її розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Розроблення стратегії є одним із найважливіших етапів управління розвитком, що потребує пильної уваги. Стратегія розвитку національної економіки має розроблятися з урахуванням чинної нормативно-правової бази.

Основними нормативно-правовими документами, що мають ураховуватися в процесі управління розвитком національної економіки, є:

– Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23.03.2000 № 1602-III [10];

– Постанова Кабінету Міністрів України «Про розроблення прогностичних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету» від 26.04.2003 № 621 [11];

– Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 № 848-VIII [12] тощо.

Ґрунтуючись на перерахованих нормативно-правових документах та з урахуванням положень системного підходу розроблена стратегія розвитку, (отримана в результаті виконання комплексу дій, що наведено на рис. 1).

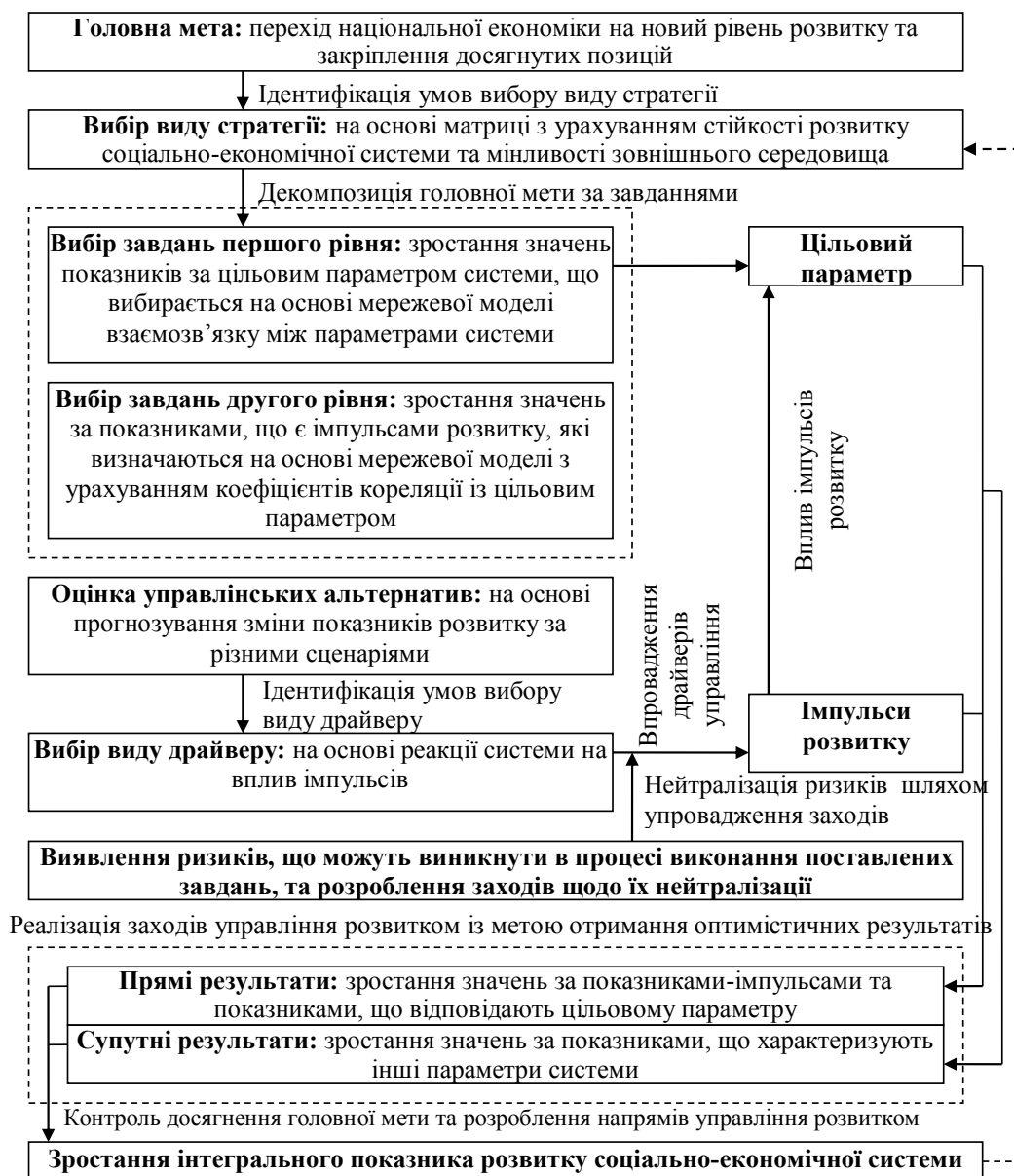

Рис. 1. Послідовність розроблення стратегії розвитку національної економіки

Джерело: побудовано автором

Основними елементами стратегії є:

1. Вибір виду стратегії.
2. Формулювання мети розвитку.
3. Вибір завдань.
4. Розроблення альтернатив розвитку.
5. Прогнозування результатів за альтернативами.
6. Вибір виду драйверу управління.
7. Урахування ризиків.
8. Розроблення заходів.
9. Корегування діючих стратегічних документів та реалізація стратегії.

Згідно з переліком елементів стратегії, передусім необхідно вибрати вид стратегії, що розробляється. Вид стратегії залежить від стійкості розвитку соціально-економічної системи та мінливості

зовнішнього середовища її функціонування. Згідно з проведеними дослідженнями, національна економіка України як соціально-економічна система вирізняється відносно нестійким розвитком (значення 0,393) за середньої мінливості зовнішнього середовища (значення 0,410), а отже, має вибратися проактивна стратегія. Особливість цього виду стратегії в тому, що вона розробляється, ґрунтуючись не на врахуванні досягнутого в аналізованому періоді рівні розвитку, а на прогнозах розрахунках.

Наступним кроком є вибір головної мети стратегії розвитку соціально-економічної системи. На нашу думку, такою метою є перехід національної економіки на новий рівень розвитку та закріплення досягнутих позицій. Ураховуючи, що за останній рік

періоду, за результатами аналізу якого розробляється стратегія розвитку національної економіки, її рівень розвитку був критично низьким (значення інтегрального показника дорівнювало 0,153), можна вважати за мету саме подолання критичного бар'єру та перехід на новий рівень розвитку.

Наступним етапом є розроблення альтернатив розвитку, основою для яких є вибір завдань щодо досягнення головної мети.

При цьому завданнями першого рівня є покращення за цільовим параметром, який характеризує результати функціонування системи та відображається показниками ВВП та ВВП на одну особу. Але при цьому завданнями другого рівня, що сприятимуть вирішенню завдання першого рівня та створюватимуть умови для досягнення як прямих результатів (підвищення значень показників-імпульсів та показників за цільовим параметром), так і супутніх результатів (підвищення значень показників за іншими параметрами соціально-економічної системи), згідно з проведеними розрахунками, є переведення в імпульси розвитку таких показників, як капітальні інвестиції (у цілому та на одну особу) та витрати на інноваційну діяльність (загальні та питомі).

Як наслідок, зміниться значення інтегрального показника розвитку соціально-економічної системи, що й свідчатиме про досягнення (або недосягнення) головної мети.

Слід зазначити, що виконання завдань із метою отримання результатів передбачає, перш за все, розгляд можливих альтернатив та вибір серед них оптимальної.

Такими альтернативами є:

– Альтернатива 1 – розроблення проактивно-інвестиційної моностратегії щодо зростання за показниками, що відповідають параметру інвестиційної діяльності (капітальних інвестицій у цілому та на одну особу) з метою переведення їхнього потенційного впливу в реальний.

– Альтернатива 2 – розроблення проактивно-інноваційної моностратегії щодо зростання за

показниками, що відповідають параметру інноваційної діяльності (витрат на інноваційну діяльність загальних та питомих) із метою переведення їх потенційного впливу в реальний).

– Альтернатива 3 – розроблення проактивно-інвестиційно-інноваційної стратегії щодо одночасного зростання за показниками, що відповідають параметрам інвестиційної та інноваційної діяльності (капітальних інвестицій у цілому та на одну особу та витрат на інноваційну діяльність загальних та питомих) із метою переведення їхнього потенційного впливу в реальний).

При цьому було враховано різні комбінації значень цих показників. Варіанти комбінацій значень показників, що можуть перетворитися на імпульси розвитку за альтернативами розвитку, наведено в табл. 1.

На основі розроблених варіантів нами було визначено, як зміняться порівняно з базовим роком (яким є останній рік аналізованого періоду) значення обсягів капітальних інвестицій та витрат на інноваційну діяльність за реалізації наведених вище альтернатив (табл. 2). Як видно з даних таблиці, за кожною з альтернатив передбачено зростання капітальних інвестицій та інновацій, але за першою альтернативою приріст капітальних інвестицій (2 106,4 млн євро, або 20,4%, за першим та 2 794,8 млн євро, або 27,0%, за другим варіантом перебігу подій) значно перевищує приріст даного показника за другою альтернативою (1 418,1 млн євро, або 13,7%, за обома варіантами перебігу подій). Схожа ситуація прогнозується за показником капітальних витрат на одну особу, приріст якого за першою альтернативою (52,5 євро, або 21,7%, за першим та 68,8 євро, або 28,4%, за другим варіантом перебігу подій) перевищує приріст даного показника за другою альтернативою (36,2 євро, або 14,9%, за обома варіантами).

Водночас приріст витрат на інновації, навпаки, за другою альтернативою є вищим за приріст за першою. Так, за умови реалізації першої альтернативи очікується приріст витрат на інноваційну

Таблиця 1

Варіанти комбінацій значень показників, що можуть перетворитися на імпульси розвитку за альтернативами розвитку

Показники	Значення показників					
	Альтернатива 1		Альтернатива 2		Альтернатива 3	
	Варіант 1	Варіант 2	Варіант 3	Варіант 4	Варіант 5	Варіант 6
Капітальні інвестиції	Найбільш вірогідне	Оптимістичне	Песимістичне	Песимістичне	Найбільш вірогідне	Оптимістичне
Капітальні інвестиції на одну особу	Найбільш вірогідне	Оптимістичне	Песимістичне	Песимістичне	Найбільш вірогідне	Оптимістичне
Витрати на інноваційну діяльність	Песимістичне	Песимістичне	Найбільш вірогідне	Оптимістичне	Найбільш вірогідне	Оптимістичне
Питомі витрати на інноваційну діяльність	Песимістичне	Песимістичне	Найбільш вірогідне	Оптимістичне	Найбільш вірогідне	Оптимістичне

Джерело: складено автором

Таблиця 2

Зміни показників, що можуть перетворитися на імпульси розвитку

Показники	абсолютна та відносна зміна значень показників порівняно з базовим роком					
	Альтернатива 1		Альтернатива 2		Альтернатива 3	
	Варіант 1	Варіант 2	Варіант 3	Варіант 4	Варіант 5	Варіант 6
Капітальні інвестиції, млн. євро (%)	2106,4 (20,4)	2794,8 (27,0)	1418,1 (13,7)	1418,1 (13,7)	2106,4 (20,4)	2794,8 (27,0)
Капітальні інвестиції на одну особу, євро (%)	52,5 (21,7)	68,8 (28,4)	36,2 (14,9)	36,2 (14,9)	52,5 (21,7)	68,8 (28,4)
Витрати на інноваційну діяльність, млн. євро (%)	163,0 (35,4)	163,0 (35,4)	215,2 (46,8)	267,4 (58,1)	215,2 (46,8)	267,4 (58,1)
Питомі витрати на інноваційну діяльність, євро (%)	3,97 (36,9)	3,97 (36,9)	5,2 (48,4)	6,4 (59,8)	5,2 (48,4)	6,4 (59,8)

Джерело: розраховано автором

Таблиця 3

Зміна показників, що відповідають цільовому параметру

Показники	абсолютна та відносна зміна значень показників порівняно з базовим роком					
	Альтернатива 1		Альтернатива 2		Альтернатива 3	
	Варіант 1	Варіант 2	Варіант 3	Варіант 4	Варіант 5	Варіант 6
ВВП (млн. євро / (%))	14507,8 (16,6)	16621,4 (19,0)	19177,8 (21,9)	25961,3 (29,7)	21291,4 (24,4)	30188,6 (34,5)
ВВП на одну особу (євро/ (%))	365,6 (17,9)	415,6 (20,3)	476,0 (23,3)	636,4 (31,1)	526,0 (25,7)	736,3 (36,0)

Джерело: розраховано автором

Таблиця 4

Показники розвитку соціально-економічної системи

Показники	Значення показників					
	Альтернатива 1		Альтернатива 2		Альтернатива 3	
	Варіант 1	Варіант 2	Варіант 3	Варіант 4	Варіант 5	Варіант 6
Узагальнюючий показник економічного розвитку	0,094	0,099	0,094	0,098	0,098	0,108
Узагальнюючий показник соціального розвитку	0,319	0,323	0,333	0,351	0,338	0,350
Узагальнюючий показник екологічного розвитку	0,256	0,260	0,265	0,278	0,269	0,286
Інтегральний показник розвитку	0,223	0,227	0,230	0,242	0,235	0,251

Джерело: розраховано автором

діяльність на 163,0 млн євро, або 35,4%, за обома варіантами, тоді як за умови реалізації другої альтернативи приріст даного показника за третім варіантом може становити 215,2, або 46,8%, а за четвертим – 267,4 млн євро, або 58,1%. Щодо питомих витрат на інноваційну діяльність, то за умови реалізації першої альтернативи очікується приріст даного показника на 3,97 євро, або 36,9%, за обома варіантами, тоді як за умови реалізації другої альтернативи приріст даного показника за третім варіантом може становити 5,2 євро, або 48,4%, а за четвертим – 6,4 євро, або 59,8%.

Найбільш оптимальною є третя альтернатива, яка передбачає значний приріст як капітальних інвестицій (2 106,4 млн євро, або 20,4%,

за п'ятим варіантом та 2 794,8 млн євро, або 27,0%, за шостим варіантом перебігу подій), так і витрат на інноваційну діяльність (215,2, або 46,8%, за п'ятим та 267,4 млн євро, або 58,1%, за шостим варіантом перебігу подій). Закономірно, що за даною альтернативою очікується також одночасне зростання капітальних витрат на одну особу (52,5 євро, або 21,7%, за п'ятим та 68,8 євро, або 28,4%, за шостим варіантом перебігу подій) та питомих витрат на інноваційну діяльність (5,2 євро, або 48,4%, за п'ятим та 6,4 євро, або 59,8%, за шостим варіантом).

Окрім безпосереднього зростання показників інвестиційної та інноваційної діяльності, цікаво простежити, як зміна зазначених показни-

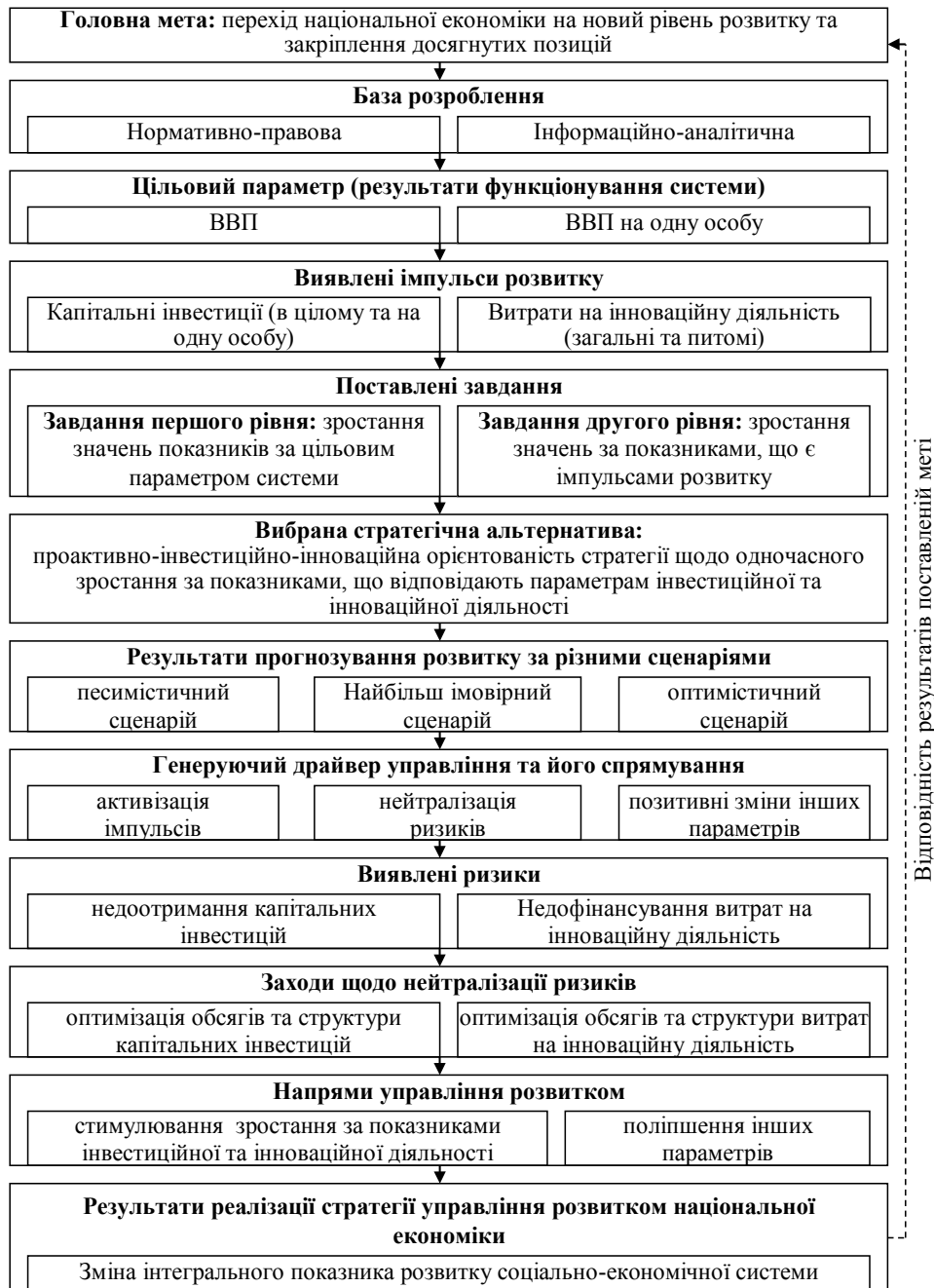

Рис. 2. Елементи стратегії розвитку національної економіки

Джерело: побудовано автором

ків вплине на зміну показників, що відповідають цільовому параметру соціально-економічної системи. Результати розрахунків наведено в табл. 3.

Як видно з даних таблиці, якщо порівнювати всі три альтернативи, то найкращою серед них видається третя альтернатива, адже саме за її реалізації очікується максимальний приріст ВВП та ВВП на одну особу як за першого – на 21 291,4 млн євро та 526,0 євро (24,4% та 25,7%, відповідно), так і за другого варіанту перебігу подій – 30 188,6 млн євро та 736,3 євро (34,5% та 36,0%, відповідно).

Розглянемо, якими за перерахованих альтернатив будуть показники розвитку з урахуванням супутніх результатів, що можуть бути отримані внаслідок їх реалізації. Значення показників розвитку національної економіки як системи наведено в табл. 4.

Як видно з даних таблиці, найвищі узагальнюючі показники розвитку можуть бути досягнуті за третьою альтернативою як за п'ятого (0,098 бали – економічного, 0,338 бали – соціального та 0,269 бали – екологічного), так і за шостого варіанту (0,108 бали; 0,350 та 0,286 бали відповідно). Щодо інтегрального показника розвитку, то

він за умови реалізації третьої альтернативи, може сягнути 0,235 бали за першим варіантом перебігу подій або ж 0,251 – за другим.

Середній темп приросту інтегрального показника розвитку за першою альтернативою може становити 9,8% за першим або 10,3% за другим варіантом, за другою альтернативою – 10,8% та 12,2%, відповідно, тоді як за третьою альтернативою очікується середній темп приросту інтегрального показника розвитку 11,3% за першим та 13,2% за другим варіантом перебігу подій

Таким чином, очевидну перевагу над іншими має третя альтернатива, що передбачає перетворення потенційного впливу капітальних інвестицій та витрат на інноваційну діяльність як імпульсів розвитку на реальний вплив.

Основні елементи стратегії розвитку національної економіки містяться на рис. 2.

Розглянуті елементи стратегії розвитку дають змогу сформулювати уявлення про те, в яких напрямках має розвиватися національна економіка країни.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, було вивчено взаємозв'язки між елементами стратегії розвитку національної економіки, що дало змогу розробити стратегічні альтернативи, спрямовані на активізацію імпульсів розвитку, та вибрати серед них альтернативу, яка забезпечує максимально можливе поліпшення за цільовим параметром соціально-економічної системи та за параметрами, що на нього впливають, із відповідним зростанням показників, що їх характеризують.

Встановлено, що у цілому для забезпечення реалізації стратегії необхідно:

– впровадити у статистичну звітність розроблені показники розвитку, зокрема в регіональному розрізі;

– забезпечити формування масиву доступних структурованих статистичних даних шляхом удосконалення системи національної статистики.

На основі цільового параметру, визначеного у стратегії, необхідно організувати відкриту та загальнодоступну систему моніторингу за показниками розвитку та в разі необхідності пропонувати зміни і доповнення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Чандлер А. Стратегия и структура. Москва : Мир, 1988. 464 с.
2. Карлофф Б. Деловая стратегия. Москва : Экономика, 1991. 239 с.
3. Кравченко О.В. Поняття стратегії розвитку підприємства. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2007. № 1(22). С. 267–272. URL : http://www.uabs.edu.ua/images/stories/docs/K_BOA/kravchenko_023.pdf (дата звернення: 26.09.2018).
4. Герасимчук В.Г. Стратегічне управління підприємством. Графічне моделювання : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2000. 360 с.
5. Збарський В.К. Сутність поняття «стратегія розвитку» малого підприємства. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес»*. 2013. Вип. 181(6). С. 36–45. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnauecon_2013_181%286%29_7 (дата звернення: 26.09.2018).
6. Дойль П. Менеджмент: стратегия и тактика. Санкт-Петербург : Питер, 1999. 560 с.
7. Головка Т.В., Сагова С.В. Стратегічний аналіз : навчально-методичний посібник ; за ред. д-ра екон. наук, проф. М.В. Кужельного. Київ : КНЕУ, 2002. 198 с.
8. Гудзинський О.Д. Організаційно-регулятивна функція в управлінні стратегічним розвитком підприємства. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2009. № 1. С. 50–52.
9. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року / Ю.О. Лупенко та ін. Київ : ІАЕ, 2001. 221 с.
10. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України : Закон України від 23 березня 2000 р. № 1602-III / Верховна Рада України. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14> (дата звернення: 26.09.2018).
11. Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету : Постанова від 26 квітня 2003 р. № 621 / Кабінет Міністрів України. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621-2003-%D0%BF> (дата звернення: 26.09.2018).
12. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26 листопада 2015 р. № 848-VIII / Верховна Рада України. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (дата звернення: 26.09.2018).